

KRIMINALISTIK RO'YHATGA OLISH TIZIMI VA UNI JINOYATLARNI TERGOV QILISH JARAYONIDA QO'LLASH

Axmedova Kamola Zoirjon qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat qonunchiligini qo'llash
nazariyasi va amaliyoti yo'nalishi magistranti

Kamolaaxmedova99@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11261129>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-May 2024 yil

Ma'qullandi: 15-May 2024 yil

Nashr qilindi: 23-May 2024 yil

KEY WORDS

kriminalistik ro'yhatga olish,
kriminalistik ro'yhatga olish
tizimi, qidiruv obyektlarini
ro'yhatga olish, kriminalistik
ahamiyatga ega ma'lumotlar,
identifikatsiya.

ABSTRACT

Muallif tomonidan maqolada kriminalistik ro'yhatga olish tushunchasi, ahamiyati bevosita va bilvosita tahlil etilgan. Xususan, kriminalistik ro'yhatga olishning kelib chiqish tarixi, jinoyatlarni tergov qilish jarayonida shuningdek, tezkor-qidiruv faoliyatida kriminalistik ro'yhatga olishning tutgan o'rni haqida so'z yuritilgan. Bundan tashqari, kriminalistik ro'yhatga olishda amaliyotda mavjud muammolar va ularga yechim bo'la olishi mumkin bo'lgan takliflar keltirilgan.

Jinoyatchilikka qarshi kurashda kriminalistik ro'yhatga olish tizimi jinoyatlarni ochishda katta ahamiyatga ega. Xususan, jinoyatga aloqador turli obyektlarni o'rganish, ular to'g'risida ma'lumot qidirish va to'plash jinoyatlarni tergov qilish, ochish va oldini olish uchun katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda ichki ishlar organlari tomonidan olib boriladigan kriminalistik ro'yhatga olish tizimi ushbu masalalar bilan shug'ullanadi. Kriminalistik texnikaning ushbu sohasi jinoyatga aloqador obyektlarni (obyektlar, izlar, odamlar, chorva mollari, jasadlar va boshqalarni) ro'yhatga olishning eng normal, samarali usullarini va turlarini amaliyotga tatbiq etadi.

Kriminalistik ro'yhatga olish deganda huquqni muhofaza qilish organlarida jinoyatlarni ochish, tergov qilish va oldini olish uchun tezkor-qidiruv va tergov harakatlarini o'tkazish paytida olingan obyektlar to'g'risidagi ma'lumotlarni ro'yhatdan o'tkazish, birlashtirish va ulardan foydalanishning ilmiy asoslari va uslubiy tizimi tushuniladi.

Asosiy qism.

Davlatning raqamli o'zgarishi ijtimoiy hayotning barcha sohalariga, shu jumladan, sud-huquq faoliyatiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi PF-6079 farmoni bilan "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi tasdiqlandi. Ushbu jihatdan jinoyatlarni ochish va tergov qilish faoliyatida tegishli axborot ta'minoti alohida ahamiyatga ega¹.

Har bir davlatning rivojlanishi jarayonida uning manfaatlarini himoya qiladigan huquqni muhofaza qilish organlari oldida har doim huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarga

¹ Г.У. Ахмедова, Л.Ю.Югай : Криминалистическая регистрация - Т.: ТДЮУ, 2023. – 74 с

nisbatan jinoiy ta'sir choralari ularning ijtimoiy xavflilik darajasiga qarab farqlash vazifasi paydo bo'lgan.

Ilgari jinoyat sodir etgan shaxslarni qonunga bo'ysunuvchi fuqarolardan ajratishning biron-bir usuli zarur edi².

Tarixan jinoyatchilarning jismoniy mayibligi sodir etilgan jinoiy harakatning turini tavsiflagan: cho'ntak o'g'risining barmoqlari kesilgan, tuhmatchining tili. O'rta asrlarda Germaniyada o'g'rilarning quloqlari, retsidiv jinoyatchilarning burunlari, qasam ichuvchilarning ikki barmoqlari kesilgan³. Bundan tashqari, jinoyat sodir etgan shaxslarning ko'pchiligining tanasida maxsus belgilar – "tatiurovkalar" mavjud bo'lib, keyinchalik ushbu belgilar orqali shaxs qaysi jinoiy guruhga mansub ekanligini aniqlash imkoniyati paydo bo'lgan.

Jinoyatga oid belgilar, holatlar takroriyligi aniqlanganda ulardan keyingi aynan shunday jinoyatlarni tergov qilishda foydalanish maqsadida maxsus ro'yhat shakllantirish zarurati tug'ildi va bugungi kunda kriminalistika sohasida kriminalistik ro'yhatga olish tizimi shakllantirildi.

Jinoyatlarni tergov qilish ko'pincha turli xil ma'lumotlarga murojaat qilish bilan bog'liq muayyan tomonlarni qayd etuvchi tizimlar va ijtimoiy munosabatlardan tashkil topadi. Ehtimol, hisobga olingan ma'lumotlarning keng doirasi orasida dastlabki tergov organlari uchun dolzarb kriminalistik ahamiyatga ega bo'lgan, qidirilgan ma'lumotlar bo'lishi mumkin.

Bugungi kunda kriminalistika texnikasi doirasida tergov uchun muhim bo'lgan ma'lumotlarning ilmiy asoslangan kriminalistik ro'yhatga olish tizimi ishlab chiqildi va amaliy faoliyatga joriy etildi. Bundan tashqari, undan har qanday toifadagi ishlarni katta hajmda yoki kichikroq hajmda ishlab chiqarishda foydalanish joizdir⁴.

R.S.Belkin⁵ ta'kidlaganidek "... amaliy faoliyat instituti sifatida kriminalistik ro'yxatga olish jinoyatchilikka qarshi kurashish uchun ushbu vositalar bilan ishlaydigan moddiy ro'yxatga olish vositalari tizimi va harakatlar tizimining birligiga asoslanadi".

Ro'yxatga olishning moddiy vositalari tizimi haqida gapirganda, uning tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatish kerak. Bunday holda, biz hisobga olinadigan ma'lumotlar, shuningdek ularni to'plash va tizimlashtirish usullari va shakllari bilan tavsiflanadigan turli xil kriminalistik ro'yhatga olish tizimlari haqida gapiramiz.

Bugungi kunda kriminalistik ro'yxatdan o'tkazish o'z ichiga oladi:

- 1) ilmiy va nazariy qoidalar to'plami;
- 2) kriminalistik texnika bo'limi;
- 3) huquqni muhofaza qilish organlarining kriminalistik ahamiyatga ega ma'lumotlarni to'plash tizimlashtirish, saqlash, qayta ishlash va qidirish faoliyati⁶.

Har qanday kriminalistik ro'yxatga olish tizimining markazida sinchkovlik bilan tuzilgan va tegishli ma'lumotlar bilan doimiy yangilanib turadigan ma'lumotlar bazasi yotadi. Bu ma'lumotlar bazasi jinoiy yozuvlar, shu jumladan, barmoq izlari, DNK profillar, ballistik

² Г.У. Ахмедова, Л.Ю.Югай : Криминалистическая регистрация - Т.: ТДЮУ, 2023. – 74 с

³ Койсин А.А. История становления и развития уголовной (криминалистической) регистрации // Сибирский юридический вестник. – 2018. – № 2 (81). – С. 104-115, Корниенко Н.А. Учеты и учетная документация, используемые при расследовании уголовных дел: Учебное пособие. – СПб., 1997. – С.4

⁴ М.В. Кремлев. Система криминалистических учетов и её применение в процессе расследования преступлений.

⁵ Belkin R.S. Kurs kriminalistiki [Forensics]. 3rd edition. Moscow, YuNITI-DANA, Zakon i pravo Publ., 2001. 837 p.

⁶ Г.У. Ахмедова, Л.Ю.Югай : Криминалистическая регистрация - Т.: ТДЮУ, 2023. – 74 с.

axborot, jinoyat sodir etish usuli, jinoyatchilarning alohida tashqi belgilari va boshqalarni o'z ichiga oladi. Ushbu ma'lumotlarni markazlashtirish orqali huquqni muhofaza qilish idoralari tergov davomida ma'lumotlarga samarali kirishlari va o'zaro bog'lanishlari mumkin.

Kriminalistik ro'yxatga olish tizimining asosiy funksiyalaridan biri gumon qilinuvchilarni aniqlashdir. Ma'lumotlar bazasiga qarshi jinoyat joyidan to'plangan barmoq izlari, DNK na'munalari yoki boshqa sud-tibbiy dalillarni taqqoslash orqali tergovchilar potensial jinoyatchilarni tezda aniqlashlari yoki ularni avvalgi jinoiy harakatlar bilan bog'lashlari mumkin. Bu nafaqat tergov jarayonini tezlashtiradi, balki gumon qilinuvchini ushlab ehtimolini oshiradi.

Kriminalistik ro'yxatga olish tizimlari ko'plab imkoniyatlarni taklif qilsa-da, ular ham kamchilikdan xoli emas. Odatda ushbu tizimlar bilan bog'liq quyidagi muammolar yuzaga keladi:

- kriminalistik ro'yxatga olish tizimlari bilan bog'liq asosiy muammolardan biri bu - ular ichida saqlanadigan ma'lumotlarning aniqligi va yaxlitligi. Ma'lumotlarni kiritishdagi xatolar yoki eskirgan ma'lumotlar noto'g'ri identifikatsiyaga olib kelishi mumkin, bu esa tergov samaradorligini pasaytiradi.

- kriminalistik ro'yxatga olish tizimlarida shaxslar haqidagi ma'lumotlar, jumladan, jinoiy yozuvlar, DNK profillari va biometrik ma'lumotlar mavjud. Ushbu ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligini ta'minlash ruxsatsiz kirish, noto'g'ri foydalanish yoki shaxslarning huquqlari va xavfsizligini buzishi mumkin bo'lgan buzilishlarning oldini olish uchun juda muhimdir.

- ba'zi hollarda, turli idoralar tomonidan boshqariladigan kriminalistik ro'yxatga olish tizimlarida o'zaro muvofiqlik yetishmasligi mumkin, bu esa ma'lumotlarni muammosiz almashish va birlashtirishni qiyinlashtiradi.

- kuchli kriminalistik ro'yxatga olish tizimini yaratish va saqlash ma'lumotlarni yig'ish, saqlash va tahlil qilish uchun doimiy resurslarni talab qiladi. Ko'pgina huquqni muhofaza qilish idoralari resurslar cheklanganligi hamda hodisa sodir bo'lgan joyda dalillar yetarli emasligi sababli jinoyat ishini tergov qilishda muammolarga duch kelishadi.

Kriminalistik ro'yxatga olish tizimini takomillashtirish uning samaradorligi, aniqligi, qulayligi va xavfsizligini oshirishni o'z ichiga oladi. Ushbu maqsadlarga erishish uchun quyidagi takliflarni inobatga olish maqsadga muvofiqdir:

- markazlashtirilgan ma'lumotlar bazasini yaratish: turli huquqni muhofaza qilish organlarining kriminalistik ro'yhatini birlashtiradigan markazlashtirilgan ma'lumotlar bazasini yaratish. Bu turli huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida uzluksiz ma'lumot almashish, muvofiqlashtirishni yaxshilash va tergov uchun muhim ma'lumotlarga tezroq kirish imkonini beradi.

- huquqni muhofaza qilish organlari uchun kriminalistik ro'yhatga olishni amalga oshiruvchi yagona elektron platforma yaratish lozim. Ushbu jarayon ma'lumotlarning yagona tizimlashtirilgan manbayiga ega bo'lish va jinoyatlarni tergov qilishda ulardan foydalanish imkonini beradi.

Xulosa.

Jinoyatlarni ochish va tergov qilishda, sud-huquq tizimining adolatli faoliyatini ta'minlashda kriminalistik ro'yxatga olish tizimlarining ahamiyatisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ushbu tizimlar zamonaviy jinoyat tergovining asosi bo'lib xizmat qiladi, tergovchilarga jinoiy

faoliyatning murakkab labirintida harakat qilish uchun bebaho vositalar va manbalarni taqdim etadi. Ma'lumotlarni markazlashtirish, hamkorlikni osonlashtirish va texnologiya kuchidan foydalanish orqali ushbu tizimlar huquqni muhofaza qilish organlariga jinoyatchilikka qarshi samarali kurashish va yurtimizda aholi xavfsizligini ta'minlash imkoniyatini beradi. Texnologiya rivojlanishda davom etar ekan, kriminalistik ro'yxatga olish tizimlarining imkoniyatlari ham jinoyatchilikka qarshi tinimsiz kurashda ularning ajralmas rolini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Г.У. Ахмедова, Л.Ю.Югай : Криминалистическая регистрация - Т.: ТДЮУ, 2023. – 74 с
2. Койсин А.А. История становления и развития уголовной (криминалистической) регистрации // Сибирский юридический вестник. – 2018. – № 2 (81). – С. 104-115, Корниенко Н.А. Учеты и учетная документация, используемые при расследовании уголовных дел: Учебное пособие. – СПб., 1997. – С.4
3. М.В. Кремлев. Система криминалистических учетов и её применение в процессе расследования преступлений.
4. Belkin R.S. Kurs kriminalistiki [Forensics]. 3rd edition. Moscow, YuNITI-DANA, Zakon i pravo Publ., 2001. 837 p.
5. Aver'yanova T.V., Belkin R.S., Korukhov Yu.G., Rossinskaya E.R. Kriminalistika [Forensics]. 2nd edition. Moscow, Norma Publ., 2006. 992 p.
6. . Lezhikov G. Operativno-spravochnye i rozysknye uchety [Reference and investigative surveys]. Informatsionnyy byulleten Natsional'nogo tsentral'nogo byuro Interpola v Rossiyskoy Federatsii, 1995, no. 11, pp. 55–60

INNOVATIVE
ACADEMY